

УДК 930.1+355.48+32(045)
DOI: 10.24919/2312-2595.13/55.283182

Костянтин ІВАНГОРОДСЬКИЙ

доктор історичних наук, доцент, професор кафедри історії України Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, бульв. Шевченка, 81, м. Черкаси, Україна, індекс 18031 (iwakos@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4052-5253>

ResearcherID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/AD-1545-2019>

Лариса СИНЯВСЬКА

доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, бульв. Шевченка, 81, м. Черкаси, Україна, індекс 18031 (syniavska_larysa@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5575-5775>

Бібліографічний опис статті: Івангородський, К. & Синявська, Л. (2023). Виправдання повномасштабної агресії РФ проти України (так звана «СВО») російською академічною «гуманітаристикою»: історіографічний огляд. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 13/55, 141–161. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.13/55.283182>

© Костянтин Івангородський, Лариса Синявська, 2023

**ВИПРАВДАННЯ ПОВНОМАСШТАБНОЇ АГРЕСІЇ РФ
ПРОТИ УКРАЇНИ (ТАК ЗВАНА «СВО») РОСІЙСЬКОЮ
АКАДЕМІЧНОЮ «ГУМАНІТАРИСТИКОЮ»:
ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД***

***Анотація.** Мета статті – проаналізувати наукові публікації у сфері російської «гуманітаристики», присвячені подіям широкомасштабного вторгнення РФ до України в лютому 2022 р., аби з'ясувати методи та засоби виправдання цього злочину агресії, поширювані російськими «вченими» у вигляді наукових інтерпретацій «вимушеності» так званої «спеціальної воєнної операції» («СВО») та звинувачень у бік України та її західних партнерів у тому, що це вони, начебто, спровокували російське вторгнення. **Методологія дослідження.** Епістемологічна основа дослідження ґрунтується на методологічному плюралізмі, зумовленому міждисциплінарною сутністю порушеної проблематики. Стаття водночас базується на загальнонаукових принципах історизму, об'єктивності, наступності, ціннісного, системного та компаративного підходів. **Наукова новизна.** Порушена нами проблематика поки що не стала предметом наукових зацікавлень учених і пропонується розвідка є, по суті, першим науковим аналізом основних напрямів дослідження російською академічною «гуманітаристикою» в царині її інтерпретацій російсько-української війни (так званої «СВО») та викриття пропагандистської суті відповідних міфологізованих наративів. **Висновки.** Проведений нами аналіз корпусу текстів, авторами яких є представники російської «гуманітарної» науки та який присвячений їхнім «науковим» спробам виправдати повномасштабне вторгнення РФ до України в лютому 2022 р., засвідчив насамперед, що жодної наукової вартості наявні публікації не мають. Жодний російський «гуманітарій» не висловив дотепер негативного ставлення до розв'язаної його країною-агресором війни проти сусідньої суверенної держави.*

* Статтю підготовлено згідно з держбюджетною темою «Протидія історичній політиці країни-агресора РФ у процесі деокупації українських територій» (номер державної реєстрації 0123U101598)

Оснoву практично всіх відповідних студій становить інтерпретація російськими «науковцями» так званої «СВО» як вимушеної, необхідної, закономірної та цілком логічної події. Крім того, провідним мотивом є упереджене ставлення до українців, держави Україна та її західних партнерів.

Ключові слова: російсько-українська війна, «спеціальна воєнна операція» («СВО»), російська гуманітаристика, російська пропаганда, історіографія.

Kostiantyn IVANGORODSKY

Doctor of Sciences (History), Associate Professor, Department of History of Ukraine, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, 81, Shevchenko Boulevard, Cherkasy, Ukraine, postal code 18031 (iwakos@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4052-5253>

ResearcherID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/AAD-1545-2019>

Larysa SYNIAVSKA

Doctor of Sciences (History), Professor, Department of History of Ukraine, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, 81, Shevchenko Boulevard, Cherkasy, Ukraine, postal code 18031 (syniavska_larysa@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5575-5775>

To cite this article: Ivangorodsky, K. & Syniavska, L. (2023). Vypravdannya povnomasshtabnoi ahresii RF proty Ukrainy (tak zvana «SVO») rosiiskoiu akademichnoiu «humanitarystykoiu»: istoriografichniy ohliad [Justifications of the full-scale aggression of the Russian Federation against Ukraine (the so-called «SVO») by the Russian academic «humanitarian»: a historiographical review]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 13/55, 141–161. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.13/55.283182> [in Ukrainian].

JUSTIFICATIONS OF THE FULL-SCALE AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION AGAINST UKRAINE (THE SO-CALLED «SVO») BY THE RUSSIAN ACADEMIC «HUMANITARIAN»: A HISTORIOGRAPHICAL REVIEW

*Summary. The purpose of the article is to analyze the scientific publications in the sphere of Russian «humanitarian studies», devoted to events of the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine in February, 2022 to find out the methods and means of justification of this crime of aggression, extended by Russian «scientists», in the form of scientific interpretations of «forcedness» of so-called «special military operation» («SVO») and charges towards Ukraine and its western partners that they had allegedly provoked the Russian invasion. **The research methodology.** The epistemological basis of a research is based on the methodological pluralism caused by cross-disciplinary essence of the lifted perspective. The research is based on the general scientific principles of historicism, objectivity, continuity, valuable, system and comparative approaches. **The scientific novelty.** The issues, which were raised in the article, have not yet become the subject of scientific interest, and the investigation we offer is essentially the first scientific analysis of the main directions of research by Russian academic «humanitarian» in the field of its interpretations of the Russian-Ukrainian war (the so-called «SVO») and the exposure of the propagandistic essence of the corresponding mythologized narratives. **Conclusions.** Our analysis of the texts, written by representatives of Russian «humanitarian» science, and which is devoted to their «scientific» attempts to justify the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine in February 2022, proved, first of all, that the available publications have no scientific value. Any Russian «humanitarian» did not still express the negative attitude to the war launched by its country-aggressor against the neighboring sovereign state. The basis of almost all relevant studies is the interpretation by Russian «scientists» of the so-called «SVO» as a forced, necessary, regular and completely logical event. In addition, the leading motive is a prejudiced attitude towards Ukrainians, the state of Ukraine and its Western partners.*

Key words: *Russian-Ukrainian war, «special military operation» («SVO»), Russian humanitarian, Russian propaganda, historiography.*

Постановка проблеми. Від початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації (РФ) до України одним із найнебезпечніших видів зброї стала кремлівська пропаганда. Основними її напрямками є намагання посяти розбрат поміж українцями, звинуватити у розв'язанні війни державу Україна та «колективний Захід». Заради цього застосовуються різноманітні маніпулятивні інформаційні технології, у тому числі й російська наукова спільнота, для якої, на наше глибоке переконання, відведене завдання створення «міфу СВО» як «визвольної операції». Такий стан речей вимагає від українського гуманітарного сегменту науки належного аналізу і вироблення механізмів протидії, що має базуватися на неупередженості, об'єктивності та незаангажованості. Сподіваємося, одним із елементів протидії російській дезінформації стане академічна аналітика, спрямована на розвінчання псевдонаукових виправдань злочину агресії Росії.

Сьогодні вже важко навіть уявити, що не так давно існували спільні українсько-російські історичні комісії, які мріяли видавати спільні підручники, проводилися спільні наукові конференції, а між країнами відбувався обмін молодими науковцями. Не меншим анахронізмом виглядають і колишні стереотипи щодо просунутого світового рівня російської науки, її престижності та заможності. Якщо стосовно прикладної та природничої галузі останньої судити не фахівцеві складно, то щодо її гуманітарного сегменту (враховуючи інтерпретацію нею подій 2022–2023 рр. в Україні) можна стверджувати однозначно – цілковита деградація. Саме тому ми взяли в лапки термін «гуманітаристика» у назві пропонованої розвідки, адже сприймати цю ідеологічну прислужницю путінського режиму за адекватну й академічно вільну наукову сферу не доводиться. Водночас вважаємо необхідним максимально неупереджено проаналізувати ставлення вчених країни-агресора до війни проти України, адже, попри всю огидність, зрештою, ворога варто знати в лице та усвідомлювати всю його ницість і облудність. Ми цілком усвідомлюємо всю суб'єктивність пропонованого нами

аналізу, але, зрештою, уникнути за нинішніх обставин дещо надмірної емоційності стосовно об'єкта дослідження неможливо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окреслена проблематика поки що не стала предметом наукових зацікавлень учених і пропонована нами розвідка є, по суті, пілотною спробою визначення основних напрямів щодо дослідження російської академічної «гуманітаристики» в царині її інтерпретацій російсько-української війни та препарації пропагандистської суті відповідних наративів.

Мета статті – проаналізувати наукові публікації у сфері російської «гуманітаристики», присвячені подіям широкомасштабного вторгнення РФ до України в лютому 2022 р., аби з'ясувати методи та засоби виправдання цього злочину агресії, поширювані російськими «вченими» у вигляді наукових інтерпретацій «вимушеності» так званої «спеціальної воєнної операції» («СВО») та звинувачень у бік України і її західних партнерів у тому, що це вони, начебто, спровокували російське вторгнення.

Виклад основного матеріалу. Необхідно відразу підкреслити ту обставину, що жодної наукової вартості наявні публікації російських «учених» щодо інтерпретації так званої «спеціальної воєнної операції» («СВО») не мають. Адже всі вони нагадують радше переспів пропагандистських наративів Кремля (з обов'язковим цитуванням промов і псевдоісторичних публікацій В. Путіна) на тлі поточних соціально-економічних процесів. Симптоматично, що жоден «академічний» автор не засуджує агресивну війну Росії проти України навіть у завуальованій формі. Натомість усі вони або із захопленням і радістю вітають її, або ж демонструють буденність сприйняття геноциду українців росіянами, переймаючись не більше, ніж подіями у віртуальній комп'ютерній грі. Крім відвертого цинізму та байдужості, тексти нинішніх російських «гуманітаріїв» вражають жахливим масштабом архаїки, тенденційності, зашореності, пихатості (й одночасно закомплексованості), імперськості, советськості та загалом – заідеологізованості. Втім, пропонована цими навіженими рашистами «ідеологія», не містить жодної найменшої рисочки власного (не кажучи вже про світ) образу майбутнього, а для деякого «СВО» – дотепер

продовження «великої отечественной війни». Хоча в межах цього дискурсу неважко помітити, що саме зараз «путінізм» як ніколи потребує ідеології, котра за будь-яку ціну виправдала б агресивну війну (хоча добре відомо, що пропаганда війни заборонена резолюцією ГА ООН від 1947 р., і є міжнародним злочином). Переконані, саме такою установкою мотивований «науковий аналіз» війни проти України, опублікований останніми місяцями паріями кремлівської «гуманітарної науки».

Корпус публікацій, залучений як джерела нашого дослідження, написаний представниками різних секторів наукової гуманітаристики РФ. Ми свідомо спиралися винятково на праці академічних представників останньої, опублікованих у репрезентаційних виданнях (більшість фахових видань входить до переліку ВАКу, статті мають ідентифікатор DOI та необхідне рецензування). Відповідні студії запропоновані докторами та кандидатами не лише історичних, а й юридичних, соціологічних, політичних, філософських, філологічних, економічних наук. Тема «СВО» зацікавила й молодих російських дослідників – аспірантів і ад'юнктів також різного фахового спрямування підготовки. Загалом, можна виділити кілька тематичних блоків, пов'язаних із війною проти України, що відображені в «наукових» пошуках російських «гуманітаріїв». Насамперед, це намагання охарактеризувати війну як необхідну, а також пошук її причин, критика прорахунків військово-політичного керівництва РФ, ставлення до об'єкта агресії – тобто, власне українців і держави України.

Однією з найпомітніших тенденцій у межах означеної проблематики є інтерпретація російськими «науковцями» широкомасштабної війни РФ проти України, що почалася 24 лютого 2022 р., як вимушеної, необхідної, закономірної та цілком логічної події. Ще раз варто повторити, що жоден (!) із них не засуджує цей акт неспровокованої агресії, але натомість усі всіляко намагаються висловити свою підтримку цій злочинній політиці Кремля, а деякі «гуманітарії» закликають продовжувати наносити удари далі та свідомо підтримують злочин геноциду проти українців. Водночас спостерігаються спроби інтерпретації т. зв. «СВО» надуманими псевдонауковими критеріями, а фактично відверто пропагандистськими жупелами. Більшість

тверджень і доводів є пустопорожніми деклараціями, не підкріпленими жодними достовірними джерелами або аналітичними матеріалами. Більше того, як останні повсякчас використовуються тенденційні промови політиків, дописи блогерів, газетні та замітки з телеграм-каналів або телевізійні монологи пропагандистів (приміром, ми зустрічали посилання в «науковій» статті на маячню Н. Міхалкова з його шоу «Бесогон ТВ»).

Проте бажання будь-що сподобатися та догодити злочинній кремлівській владі змушує російських «гуманітарів» вдаватися до карколомних еквілібристичних вивертів у термінології та стилістиці, аби прикрити свої цілковиту відірваність від реальності та тотальну зануреність в ілюзорний світ господаря Кремля. У такий спосіб, приміром, приховує свою людиноненависницьку «онтологію» за «філософсько-політологічним аналізом» кандидат філософських наук з Краснодару Я. Стрелецький. Метою останнього є «здійснення науково-теоретичного аналізу сутності СВО, аби довести її зумовленість у відповідних філософських і політологічних аспектах, розкрити реакційну політичну сутність різних русофобських концепцій». Висновок цілком очікуваний – «доведена об'єктивна необхідність СВО, її превентивний характер». На думку «філософа», у бутті суспільства є події небажані і навіть трагічні, але тим не менше необхідні, а «прикладом такого соціального феномену стала СВО, необхідність проведення якої у статті осмислюється та доводиться на теоретичному рівні». Аксиологічний же аспект «аналізу» цього краснодарського «мудреця» окреслену «об'єктивну необхідність» війни пояснює стандартним штампом кремлівської пропаганди: «За пострадянський час русофобська пропаганда в Україні сформувала ціле покоління, позбавлене історичної пам'яті (хоча цілком очевидно, що це неможливо в принципі, адже кожний індивід завжди володіє певною історичною пам'яттю – К. І., Л. С.) й основу духовних цінностей котрого становлять ідеологія націоналізму та неофашизму (звісно, автор не завдає собі клопоту пояснити, що він розуміє хоча б під останнім – К. І., Л. С.)» (Стрелецький, 2022, с. 167, 172).

Окремі дослідники намагаються виправдовувати російську агресію геополітичними причинами, наївно посилаючись на «зміцнення статусу Росії як лідера пострадянського простору» в ході «спецоперації». У такий спосіб до реферування проблеми підходить Є. Дмитрієва, переконуючи, що СВО поклала початок «докорінній перебудові глобального світового порядку», внаслідок чого, буцімто, «Росія переходить від слів до справ, нарощуючи активність щодо відстоювання національних інтересів по периметру своїх кордонів». Саме тому старший науковий співробітник Інституту наукової інформації (ИНИОН РАН) вважає, що «дії російської сторони (зауважимо: сторони, а не держави – К. І., Л. С.) в Україні в 2022 р. є логічним і прогнозованим кроком у відповідь на ворожі дії українських властей» (Дмитрієва, 2022, с. 42–43). Марно думати, що автор навела бодай якісь офіційні докази гучно пропагованих «ворожих дій».

Не менш безхитрісно аргументує своє «студіювання» СВО в контексті теорії справедливої війни й ад'юнкт Воєнного університету ім. кн. А. Невського Д. Некрасов, покладаючи в основу доказової бази винятково прокламації В. Путіна. Відтак, замість аналізу проблеми вкотре бачимо лише мантри стосовно «вісім років геноциду київського режиму на Донбасі», «розширення НАТО», «український реваншизм відносно Криму» тощо. Спираючись на цей «ряд виняткових випадків», він чомусь вважає «справедливим і морально необхідним застосування військової сили з боку РФ». Хоча ще з епохи середньовіччя відомі основні критерії «справедливої війни» (*bellum iustum*): відкрите оголошення війни, оборонний (а не агресивний) характер, захист національного суверенітету та території, мета – мир (а не знищення). Тобто, все це стосується винятково України відносно російської агресії. З огляду на це наступний підсумок ад'юнкта є звичайною фікцією: «Відповідність дій РФ під час СВО в Україні (тобто, поза межами своєї держави! – К. І., Л. С.) всім критеріям теорії справедливої війни підкреслює, що питання моралі для військово-політичного керівництва країни (тобто, країни-агресора – Росії – К. І., Л. С.) стоять над політичними (? – К. І., Л. С.) та стратегічними мотивами» (Некрасов, 2022). Останній

виверт, як неважко пересвідчитись, взагалі межує із елементарним невіглаством.

Ступінь «моральності» російського керівництва найкраще характеризує виданий 17 березня 2023 р. Міжнародним кримінальним судом у Гаазі ордер на арешт чинного президента РФ В. Путіна та його уповноваженої з прав дитини М. Львової-Белової, яких звинувачують у незаконній депортації дітей та їх незаконному переміщенні з тимчасово окупованих територій України на територію Росії. Утім, дехто з російських філософів може запросто перевести цей факт у черговий «психолінгвістичний спосіб формування русофобії», чому на заваді стоїть «дотепність політичних лідерів Росії у період СВО» як кризова комунікація для формування суспільної думки. Тобто, цинічна брехня, нахабство, хамство, неповага до всіх «інших» (завуальовані під дотепність і політичний гумор), таких діячів, як В. Путін, Д. Медведєв, Д. Песков, С. Лавров чи М. Захарова, на думку доктора філософських наук із Магнітогорська М. Мусійчук, є «соціальним індикатором, який відображає настрої [російського] суспільства і що робить його затребуваним у політичному дискурсі кризових комунікацій» (Мусійчук, 2022).

Щоправда, більшість російських «гуманітаріїв» не вживають настільки хитромудрих конотацій заради демонстрації своєї підтримки російської агресії проти України. Так, наприклад, філософиня (й підполковник поліції одночасно) Є. Макоєва, спільно із кандидатом педагогічних наук А. Курашиною пояснюють все значно простіше: «Президент В. Путін у зверненні 24 лютого 2022 р. висловив думку більшості російських громадян – «правда на нашому боці!», а «подальші події підтвердили правильність удару у вигляді СВО» (Макоєва, Курашинова, 2022, с. 16). Ну звісно, у кого ж ще в усьому світі може бути «правда», як не у президента РФ?! На тому самому наполягає й доктор історичних наук, член Російського військово-історичного товариства (РВІО) В. Кікнадзе, чому присвячена зокрема його книга «Сила V правде», опублікована у жовтні 2022 р. В однойменній статті (дістати «таку» книгу з Москви сьогодні зі зрозумілих причин нереально) він зауважує, що їхня «правда» – це «російський вибір «зброї» в інформаційній дуелі з багатоліким

противником», а «полягає вона у фактах історії цієї землі, де проводиться спецоперація». Носієм же цієї «правди» є ніхто інший, як В. Путін (Кикнадзе, 2022-а, с. 4).

«Високоморальну» та «духовну» війну «скрепних» росіян, які вбивають (у тому числі мирних) українців, для деяких «гуманітаріїв» країни-агресора виправдовує навіть Біблія, а також російська православна церква (РПЦ) та особисто її предстоятель Гундяєв (патріарх Кіріл). Доводячи, що у Святому писанні немає «негативного ставлення до війни», доктор історичних наук з Омська С. Сізов, вельми «гуманно» декларує: «Ототожнення війни та вбивства є надуманим», а «Біблія засвідчує, що Бог не забороняє війну» (проблематика заповіді «не убий» автором сором'язливо облишена на маргінесі). І хоч Бог не благословляє напряду «СВО», для працівника православної духовної семінарії це не має значення, попри загибель тисяч мирних українців (зокрема й сотень ні в чому невинних дітей), оскільки «теперішня війна має метафізичне значення у протистоянні Росії та Заходу». Втім, далі він заявляє (звісно, забувши про «Захід», «війну» та «метфізику»), що це – «спецоперація зі звільнення всієї історичної Південно-Західної Русі від українського нацизму». Оскільки ж московська церква підтримала війну, то, на його думку, вона просто має рацію. Однак найважливішим для цього «високодуховного» історика є не мир, а щоб «ті, хто приймає доленосні рішення, не допустили відступу від цілей спецоперації та не піддалися західному тиску для укладення якогось похабного миру» (Сізов, 2022, с. 160–161, 164, 166–167). Адже ж Біблія не забороняє та не заперечує геноцид, так, доктор Сізов?!

Прикриваючись безглуздою термінологічною еквілібристикою, деякі російські дослідники прагнуть надати повномасштабній агресії проти України не лише «метафізичного», а й значно абсурднішого статусу. Приміром, володимирський доктор філософських наук А. Тимошук, доволі дивакувато декларує, що «спецоперація – це скасування деконструкції класичного буття» (Тимошук, 2022, с. 90). Хоча що за цим криється, крім псевдонаукової нісенітничі, він не пояснює. Не менш пікантні виверти він демонструє разом із колегою А. Гофманом, скажімо, вбачаючи як СВО «оголила неочікувані

маркери нової постмодерністської нормальності» – а відтак, «аргумент, що Президент В. Зеленський, єврей за походженням, тому за умовчанням в Україні не може бути нацизму, став лише відсиланням до старої нормальності» (Гофман, Тимошук, 2022, с. 6–7). Також вони чомусь вважають, що «СВО» є своєрідною «соціалістичною відповіддю Росії як альтернатива ідеї виживання «золотого мільярда»», тоді як «установка проти СВО – нерозуміння історичного ходу розвитку Росії» (Гофман, Тимошук, 2022, с. 12). Однак загравши у плетіння цього поняттєвого мережива, автори несподівано констатували частину правди стосовно реальної сутності «спецоперації»: «Політика Росії проста: своє не віддавати, чуже забирати» (Гофман, Тимошук, 2022, с. 13).

Своєю чергою, новосибірський філософ А. Пальцев у пошуках неординарних смислів «СВО», вочевидь, у тільки йому доступній оптиці, вбачає їх у якомусь «антиколоніальному інтернаціоналі». У результаті, він вважає, що «СВО Росії стала каталізатором світового визвольного руху» (Пальцев, 2022, с. 299). На жаль, у статті не вказано, про який «світ» ідеться, але не здивуємося, якщо про паралельний. Загалом, російські «науковці» намагаються будь-що подати агресію своєї країни проти України як глобальний конфлікт із усім цивілізованим світом, хоча одночасно ведуть мову щодо «загрози від сусідньої держави», класифікуючи війну як «український конфлікт». Відтак, метою «СВО» начебто є «переформатування державної влади в Україні», що неможливо здійснити через залученість до цього «конфлікту» США, який у такому разі подається вже як «проекція російсько-американських суперечок», а Україна – лише як червона лінія (Цедилина, 2022, с. 18).

Подібний мотив звучить і в праці двох вологодських економістів, які також вважають, що «вимушений характер спецоперації (на чому неодноразово наголошував [Путін]) зумовлений глибокими причинами, пов'язаними з історією протистояння Росії та Заходу». Для ілюстрації відповідного загострення, член-кореспондент і провідний науковий співробітник російської академії наук (РАН) посилаються на сайт екзальтованого та суцільно імперсько-пропагандистського телевізійного шоу Н. Міхалкова «Бесогон ТВ», аби оголосити

кричущу «правду», що в Україні «цілеспрямовано, через систему освіти, виховували ціле покоління людей натівськими [sic!] підручниками, що викривляють правду та формують антиросійські настрої» (Ильин, Морев, 2022, с. 10, 22). Якщо іронічно: цікаво, за весь час існування НАТО чи видала ця організація бодай один «виховальський» антиросійський підручник; і чи доцільно дискутувати стосовно цього з «бєсогонами»?

Вимушеною мірою називає «СВО» й доктор історичних наук С. Небренчін, так само прикриваючись протистоянням РФ із «колективним Заходом», який, виявляється, розпочав «широкомасштабну тотальну інфогібридну агресію» (Небренчин, 2023, с. 287). Шукаючи виправдань усім невдачам російської «спецоперації», В. Кікнадзе теж намагається подати ситуацію так, що це не РФ розпочала широкомасштабне вторгнення у сусідню державу, а начебто це «проти Росії ведеться повноцінна (? – К. І., Л. С.) війна» (Кікнадзе, 2022-а, с. 7). Натомість А. Гофман і А. Тимошук переконані, що їхня країна-агресор підтримує дружні відносини з усіма сусідами, але тільки у тому випадку, якщо вони не виробляють зброю та не планують розміщати на своїй території бази НАТО, бо у такому випадку вона «здійснює необхідні заходи безпеки, включаючи демілітаризацію та денацифікацію» (Гофман, Тимошук, 2022, с. 13).

Неважко помітити, що у багатьох інтерпретаціях так званої «СВО» російських «науковців» присутня амбівалентність, пов'язана з тим, що війна відбувається проти України, але в усьому звинувачується «колективний Захід». Природа цієї дихотомії цілком зрозуміла та пов'язана із ганебним провалом «другої армії світу» на українських теренах, внаслідок чого військова імпотентність росіян прикривається ганебним пропагандистським штампом про незіставність сил Росії та Заходу на полі бою. Доволі безславними та жалюгідними виглядають і деякі пояснення провалу «СВО»: «Вимушено вдаючись до силового сценарію, – нарікає Є. Цеділіна, – російське керівництво з метою мінімізації шкоди для мирного населення від початку передбачало лише *обмежене застосування військової сили* (курсив наш – К. І., Л. С.)... Однак спроба

бліцкригу на першому етапі СВО завершилася невдачею. Далася взнаки недооцінка бойового потенціалу української армії та її морального духу» (Цедилина, 2022, с. 10). У не менш плебейський і наївний спосіб пояснює провал С. Небренчін: «Необхідно мати на увазі, що з боку Росії багато в чому був *прояв братських почуттів до українців* (курсив наш – К. І., Л. С.), а це значною мірою було стримувальним фактором бойової активності. Стримувальним фактором залишається і менший кількісний склад російських військ, особливо на початковому етапі СВО, порівняно з українськими збройними силами» (Небренчін, 2023, с. 289).

Супроводження російського широкомасштабного нападу пропагандистською брехнею спробував дослідити А. Шатілов. Останній, зрештою, також змушений був визнати «серйозне недопрацювання у сфері аналітики на українському напрямі», зокрема «недостовірні оцінки суспільних настроїв у «Незалежній» напередодні СВО». Цьому московському політологу, за його власним зізнанням, «здається, що під час планування СВО російські керманічі виходили із соціологічних даних зразка 2014 р., коли проросійські настрої були суттєво вищі». Попри суперечливість такої декларації, він вважає, що причинами озвученого явища стали «згортання теми «русской весны» російською стороною та укладання Мінських домовленостей, що істотно демотивувало проросійську *<общественность>* [України]». Саме тому вже «перші тижні СВО стали для російської сторони серйозним розчаруванням – українці підтримали режим Зеленського, а українські військові продемонстрували вірність присязі та не поспішали здаватися в полон і навіть «звичайні» частини ЗСУ воювали ідеологічно вмотивовано» (Шатілов, 2022, с. 18, 20).

Хоча цей, напевно, неймовірно «надзвичайний» для вбогих російських «гуманітаріїв» та їхніх споживачів факт неможливо пояснити інакше, як це робить В. Кікнадзе: «Здатність ЗСУ до опору тримається на страхові розправи з боку неонацистів, чії представники впроваджені в усі військові ланки» (Кікнадзе, 2022-б). Цікаво, чи вірять вони самі у подібні казки? З іншого боку, згадані «об'єктивні» російські історики могли б дослухатися і до менш заангажованих своїх колег, наприклад до

Я. Шимова. Останній куди адекватніше інтерпретує ситуацію стосовно провалу путінської «спецоперації»: «Розрахунок [Путіна] виявився неправильним, передусім тому, що його ОЗУ (організоване злочинне угруповання – К. І., Л. С.), яке звично відмовляє у суб'єктності пострадянським країнам, катастрофічно недооцінило життєздатність України, волю її армії та народу до опору. Щодо млявої західної політичної еліти, то їй вторгнення ніби влило свіжу кров у жили – теж, мабуть, на превеликий подив Кремля» (Шимов, 2022). Навіть такий пропутінський історик як А. Міллер, змушений був відзначити: «Розрахунок Москви на те, що невизнані республіки Донбасу стануть своєрідним гачком, за допомогою якого можна буде стримувати дрейф України у бік НАТО, виявився хибним». Адже з початком війни стало зрозуміло, що «на гачку опинилася Росія і тепер Київ може вирішувати, коли поставити Кремль перед важким вибором» (Міллер, 2022).

Загалом, уся російська «гуманітаристика» слухняно «доводить» у (як їй здається) науковий спосіб кремлівську маячню про жахливих Україну та українців, які, буцімто, її спровокували РФ на війну. Різниця лише в обсягах фантазування щодо їхньої русофобської несамовитості та варіантах відповідної ілюзорної демонізації. Приміром, згадуваний вище відчайдушний кремлівський історик-лакіза В. Кікнадзе лякає всіх націоналістами, котрі є «оплотом київського режиму» (Кікнадзе, 2022-б). Своєю чергою, доктор політичних, філософських і кандидат воєнних наук С. Модестов «кваліфікує» ЗСУ (хоча це лишень звичайна армія суверенної держави, що зовсім не потребує додаткових сутнісних кваліфікацій) як «озброєні формування міжнародних терористів» (Модестов, 2022, с. 57). С. Небренчин ще дужче згущує фарби навколо «терористичного характеру ворожої нам «анти-Росії», лякаючи «застосуванням українською стороною ядерної, хімічної та біологічної зброї за потурання США та їхніх союзників по НАТО» (Небренчин, 2023, с. 287).

Окремий епізод становлять монструозні з погляду росіян «необандерівці» (вони ж неофашисти та неонацисти, хоча за необізнаністю чимало авторів досі вживають ті ж самі поняття без приставки «нео»). Їхній гріх полягає зокрема у бажанні повернути

Україні Крим і промисловий потенціал Донбасу (подекуди вони прагнуть цього задля відновлення ядерної програми України (Стрелецкий, 2022, с. 168)). Особливо улюбленим нарративом російських «учених» як вірних прислужників кремлівської пропаганди є безглузда «лякалка» про українські біолабораторії, створенні США. В них, начебто, розробляється спеціальна біологічна зброя, спрямована проти носіїв російського етносу, хоча наукою давно доведено, що окремі народи не мають жодного окремого геному, а отже, подібне апіорі неможливе.

Практично всі російські «гуманітарії» в один голос запевняють, що так звана «вимушеність» так званої «СВО» зумовлена передовсім намірами ЗСУ здійснити віроломний напад на Росію, що для будь-якої людини при тямі є приводом посміхнутися вже з самої пропозиції проблеми, але не для російського «гуманітарія». Для нього не властиво керуватися логікою та здоровим глуздом, йому вистачає свято вірити, що на початку 2022 р. відбувалася «підготовка до *широкомасштабної наступальної операції* (курсив наш. – К. І.) з боку ЗСУ... не лише проти ДНР і ЛНР, але й підготовка до війни з Росією» (Макоєва, Курашинова, 2022, с. 16). Більше того, декому взагалі не подобається, як боронять від нападника свою землю українці – «ЗСУ повсякчас порушують загальноприйняті норми гуманітарного права та чинять злочини проти миру та безпеки людства» (Модестов, 2022, с. 54), – стурбовано фантазує С. Модестов, паталогічно забуваючи приказку про «колоду в оці».

Проте, ми переконані, що російські дослідники чудово усвідомлюють справжні причини провалу. Симптоматичним щодо цього треба визнати зокрема міркування А. Шатілова: «Подальший розвиток СВО неможливий без глибокого та багатостороннього аналізу українських політичних трансформацій останніх 30 років, розуміння специфіки політичної культури сучасного українського суспільства». Однак мета означеної трансформації для «подальшого розвитку СВО» лише підкреслює гнітючу інтелектуальну та аналітичну безпорадність російської «гуманітаристики». Названий професор вважає, що все це необхідно зовсім не для встановлення миру та нормальних добросусідських відносин, а для «розробки

масштабної програми для «перепрограмування» українського суспільства на началах денацифікації та демілітаризації» (Шатилов, 2022, с. 20).

Висновки. Проведений нами аналіз корпусу текстів, авторами яких є представники російської «гуманітарної» науки та який присвячений їхнім «науковим» спробам виправдати повномасштабне вторгнення РФ до України в лютому 2022 р. засвідчив насамперед, що жодної наукової вартості наявні публікації не мають. Жодний російський «гуманітарій» не висловив дотепер негативного ставлення до розв'язаної його країною-агресором війни проти сусідньої суверенної держави. Основою практично всіх відповідних студій є інтерпретація російськими «науковцями» так званої «СВО» як вимушеної, необхідної, закономірної та цілком логічної події. Крім того, провідним мотивом є упереджене ставлення до українців, держави Україна та її західних партнерів. У інтерпретаціях так званої «СВО» російських «науковців» присутня амбівалентність, пов'язана з тим, що війна відбувається проти України, але в усьому звинувачується «колективний Захід». Це пов'язано насамперед із ганебним воєнним провалом Росії на українських теренах. Замість пояснення й аналізу реальних причин провалу, російські «гуманітарії» повторюють кліше кремлівської пропаганди, що в Україні РФ протистоїть НАТО. Надалі варто було би дослідити також спроби аналізу російськими «вченими» причин провалу інформаційної війни в межах так званої «СВО» та вплив останньої на внутрішні трансформації російського суспільства.

Джерела та література

- Гофман, А. & Тимошук, А.** (2022). Память прошлого в культурном строительстве. *Наука. Искусство. Культура*, 4/36, 5–14.
- Дмитриева, Е.** (2022). Влияние Специальной военной операции ВС РФ на Украине на геополитическую ситуацию в Каспийском регионе (сводный реферат). *Россия и мусульманский мир*, 3, 40–46. doi: 10.31249/rimm/2022.03.04.
- Ильин, В. & Морев, М.** (2022). Рубикон пройден: 24 февраля 2022 г. наступил новый этап развития России в XXI веке. *Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз*, 15/2, 9–30. doi: 10.15838/esc.2022.2.80.1.

- Кикнадзе, В.** (2022). Украинский национализм: от истоков до денацификации в ходе специальной военной операции российской армии. *Наука. Общество. Оборона*, 10/3. URL: <https://www.noo-journal.ru/nauka-obsestvo-oborona/2022-3-32/article-0324>.
- Кикнадзе, В.** (2022). «Сила V правде». Защита истории как стратегический приоритет обеспечения национальной безопасности России. *Военно-исторический журнал*, 9, 4–15.
- Макоева, Е. & Курашинова А.** (2022). Сущность категорий «война» и «специальная военная операция». *Право и управление*, 9, 13–17. doi: 10.24412/2224-9125-2022-9-13-17.
- Миллер, А.** (2022). Национальная идентичность на Украине: история и политика. *Россия в глобальной политике*, 20/4, 46–65. URL: <https://globalaffairs.ru/articles/identichnost-na-ukraine/#>.
- Модестов, С.** (2022). Политико-правовые аспекты борьбы с терроризмом в рамках специальной военной операции. *Международное сотрудничество евразийских государств: политика, экономика, право*, 2, 52–59.
- Мусийчук, М.** (2022). Остроумие как кризисная коммуникация в Internet политических лидеров России в период специальной военной операции. *Мир науки. Педагогика и психология*, 10/3. URL: <https://mir-nauki.com/PDF/36PSMN322.pdf>.
- Небренчин, С.** (2023). Специальная военная операция на Украине – 2022: война с коллективным Западом. *Большая Евразия: развитие, безопасность, сотрудничество* / отв. ред. В. Герасимов, 6/1. 287–290.
- Некрасов, Д.** (2022). Специальная военная операция на Украине в контексте теории справедливой войны. *Социально-гуманитарные знания*, 5, 164–166.
- Пальцев, А.** (2022). Специальная военная операция как катализатор национально-освободительного движения. *Большая Евразия: развитие, безопасность, сотрудничество* / отв. ред. В. Герасимов, 5/1, 299–304. Москва.
- Сизов, С.** (2022). Церковь и война. Духовные смыслы специальной военной операции России. *Вестник Омской Православной Духовной Семинарии*, 2, 160–167.
- Стрелецкий, Я.** (2022). Аспекты социально-политической безопасности в России в контексте Специальной военной операции Вооруженных сил РФ на Украине: философско-политологический анализ. *Kant*, 3. 167–172. doi: 10.24923/2222-243X.2022-44.30.

- Тимошук, А.** (2022). Дискурсивно-коммуникативные вызовы СВО. *Дискурс современных масс-медиа в перспективе теории, социальной практики и образования: сборник трудов международной научно-практической конференции*, 87–94. Белгород.
- Цедилина, Е.** (2022). Украинский фронт США. *Россия и новые государства Евразии*, 4, 9–21. doi: 10.20542/2073-4786-2022-4-9-21.
- Шатилов, А.** (2022). Аналитическое сопровождение специальной военной операции России: опыт первого этапа. *Гуманитарные науки. Вестник Финансового университета*, 12, 16–21. doi: 10.26794/2226-7867-2022-12-3-16-21.
- Шимов, Я.** (2022). К путинизму не нужно относиться как к политическому режиму. Это бандитизм с идеями. *Meduza*. URL: <https://meduza.io/feature/2022/06/15/k-putinizmu-ne-nuzhno-onositsya-kak-k-politicheskomu-rezhimu-eto-banditizm-s-ideyami>.

References

- Dmitrieva, E.** (2022). Vliyanie Spetsialnoy voennoy operatsii VS RF na Ukraine na geopoliticheskuyu situatsiyu v Kaspiyskom regione (svodnyiy referat) [Influence of the Special Military Operation of the RF Armed Forces in Ukraine on the geopolitical situation in the Caspian region (consolidated abstract)]. *Rossiya i musulmanskii mir – Russia and the Muslim world*, 3, 40–46. doi: 10.31249/rimm/2022.03.04. [in Russian].
- Hofman, A. & Timoshchuk, A.** (2022). Pamiat proshloho v kulturnom stroitelstve [Memory of the past in cultural construction]. *Nauka. Iskusstvo. Kultura – Science. Art. Culture*, 4/36, 5–14 [in Russian].
- Ilin, V. & Morev, M.** (2022). Rubikon proyden: 24 fevralya 2022 g. nastupil novyy etap razvitiya Rossii v XXI veke [The Rubicon has been passed: on February 24, 2022, a new stage in the development of Russia in the 21st century has begun]. *Ekonomicheskie i sotsialnyie peremenyi: faktyi, tendentsii, prognoz – Economic and social changes: facts, trends, forecast*, 15/2, 9–30. doi: 10.15838/esc.2022.2.80.1. [in Russian].
- Kiknadze, V.** (2022). «Sila V pravde». Zashchita istorii kak strategicheskiiy prioritet obespecheniya natsionalnoy bezopasnosti Rossii [«Power is in the truth». Protection of history as a strategic priority for ensuring Russia's national security]. *Voенно-istoricheskiiy zhurnal – Military history magazine*, 9, 4–15 [in Russian].

- Kiknadze, V.** (2022). Ukrainiyskiy natsionalizm: ot istokov do denatsifikatsii v hode spetsialnoy voennoy operatsii rossiyskoy armii [Ukrainian nationalism: from origins to denazification during a special military operation of the Russian army]. *Nauka. Obschestvo. Oborona – Science. Society. Defense*, 10/3. URL: <https://www.noo-journal.ru/nauka-obsestvo-oborona/2022-3-32/article-0324> [in Russian].
- Makoeva, E. & Kurashinova A.** (2022). Suschnost kategoriy «voyna» i «spetsialnaya voennaya operatsiya» [The essence of the categories «war» and «special military operation»]. *Pravo i upravlenie – Law and administration*, 9, 13–17. doi: 10.24412/2224-9125-2022-9-13-17. [in Russian].
- Miller, A.** (2022). Natsionalnaya identichnost na Ukraine: istoriya i politika [National identity in Ukraine: history and politics]. *Rossiya v globalnoy politike – Russia in global politics*, 20/4, 46–65. URL: <https://globalaffairs.ru/articles/identichnost-na-ukraine/#>. [in Russian].
- Modestov, S.** (2022). Politiko-pravovyye aspektyi borby s terrorizmom v ramkakh spetsialnoy voennoy operatsii [Political and legal aspects of the fight against terrorism within the framework of a special military operation]. *Mezhdunarodnoe sotrudnichestvo evraziyskikh gosudarstv: politika, ekonomika, pravo – International cooperation of Eurasian states: politics, economics, law*, 2, 52–59 [in Russian].
- Musiychuk, M.** (2022). Ostroumie kak krizisnaya kommunikatsiya v Internet politicheskikh liderov Rossii v period spetsialnoy voennoy operatsii [Wit as Crisis Communication on the Internet of Russia's Political Leaders during a Special Military Operation]. *Mir nauki. Pedagogika i psihologiya – The world of science. Pedagogy and psychology*, 10/3. URL: <https://mir-nauki.com/PDF/36PSMN322.pdf>. [in Russian].
- Nebrenchin, S.** (2023). Spetsialnaya voennaya operatsiya na Ukraine – 2022: vojna s kollektivnyim Zapadom [Special military operation in Ukraine – 2022: war with the collective West]. *Bolshaya Evraziya: razvitie, bezopasnost, sotrudnichestvo – Great Eurasia: development, security, cooperation*, 6/1. 287–290 [in Russian].
- Nekrasov, D.** (2022). Spetsialnaya voennaya operatsiya na Ukraine v kontekste teorii spravedlivoy voyni [Special military operation in Ukraine in the context of the just war theory]. *Sotsialno-gumanitarnyye znaniya – Social and humanitarian knowledge*, 5, 164–166 [in Russian].
- Paltsev, A.** (2022). Spetsialnaya voennaya operatsiya kak katalizator natsionalno-osvoboditelnogo dvizheniya [Special military operation as a catalyst for the national liberation movement]. *Bolshaya Evraziya: razvitie, bezopasnost, sotrudnichestvo – Great Eurasia: development, security, cooperation*, 5/1, 299–304. [in Russian].

- Shatilov, A.** (2022). Analiticheskoe soprovozhdenie spetsialnoy voennoy operatsii Rossii: opyt pervogo etapa [Analytical support of the special military operation of Russia: the experience of the first stage]. *Gumanitarnyye nauki. Vestnik Finansovogo universiteta – Humanitarian sciences. Bulletin of the Financial University*, 12, 16–21. doi: 10.26794/2226-7867-2022-12-3-16-21. [in Russian].
- Shimov, Ya.** (2022). K putinizmu ne nuzhno odnositsya kak k politicheskomu rezhimu. Eto banditizm s ideyami [Putinism should not be treated as a political regime. It's banditry with ideas]. *Meduza*. URL: <https://meduza.io/feature/2022/06/15/k-putinizmu-ne-nuzhno-otnositsya-kak-k-politicheskomu-rezhimu-eto-banditizm-s-ideyami>. [in Russian].
- Sizov, S.** (2022). Tserkov i voyna. Duhovnyie smyislyi spetsialnoy voennoy operatsii Rossii [Church and war. Spiritual meanings of the special military operation of Russia]. *Vestnik Omskoy Pravoslavnoy Duhovnoy Seminarii – Bulletin of the Omsk Orthodox Theological Seminary*, 2, 160–167 [in Russian].
- Streletskiy, Ya.** (2022). Aspektyi sotsialno-politicheskoy bezopasnosti v Rossii v kontekste Spetsialnoy voennoy operatsii Vooruzhennyih sil RF na Ukraine: filosofsko-politologicheskii analiz [Aspects of Socio-Political Security in Russia in the Context of the Special Military Operation of the Russian Armed Forces in Ukraine: Philosophical and Political Analysis]. *Kant*, 3, 167–172. doi: 10.24923/2222-243H.2022-44.30. [in Russian].
- Timoschuk, A.** (2022). Diskursivno-kommunikativnyie vyizovy SVO [Discursive-communicative challenges of SVO]. *Diskurs sovremennyih mass-media v perspektive teorii, sotsialnoy praktiki i obrazovaniya – The discourse of modern mass media in the perspective of theory, social practice and education*, 87–94. Belgorod [in Russian].
- Tsedilina, E.** (2022). Ukrainskiy front SshA [Ukrainian front of the USA]. *Rossiya i novyye gosudarstva Evrazii – Russia and the new states of Eurasia*, 4, 9–21. doi: 10.20542/2073-4786-2022-4-9-21 [in Russian].

*Стаття надійшла до редакції 16.03.2023 р.
Стаття рекомендована до друку 17.04.2023 р.*